

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ТАРАСОВОЇ Оксани Сергіївни** на тему:
«Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки» представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. На сучасному етапі розвитку багатьох країн у світі спостерігається прискорений темп економічного зростання, нарощування інноваційних та інвестиційних процесів, а також підвищення якості людського капіталу. Це зумовлено зростанням глобалізації, розвитком інформаційних технологій та інтеграційними процесами у сферах виробництва, розподілу та споживання. Однак, на тлі цих позитивних тенденцій, загострюються екологічні проблеми, збільшується рівень забруднення довкілля, що має глобальний характер та потребує спільних зусиль для вирішення. Досягнення принципів сталого розвитку, відмова від високих показників економічного зростання за рахунок майбутніх поколінь та припинення виснаження природних ресурсів стають можливими лише через ефективну інноваційну політику, що базується на принципах екологічної урбанізації. Саме тому, пошук ефективних механізмів інноваційно-інвестиційного забезпечення моделі еколого-орієнтованого соціально-економічного розвитку суспільства є вкрай актуальним завданням на сьогоднішній день.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічні аспекти розвитку агроecosистем на засадах екологізації економіки» (номер державної реєстрації 0121U112882, 2021-2024 рр.), де автором обґрунтовано значення сучасних наукових підходів щодо екологічної економіки на засадах розвитку аграрного виробництва; «Розробка науково-технічного забезпечення енергетичної автономії АПК на основі еколого-ефективного використання агробіомаси для виробництва біопалив» (номер державної реєстрації 0122U000844, 2022-2024 рр.), у межах якої дисертанткою визначено методичні рекомендації щодо модернізації засобів контролю та покращення моніторингу параметрів енергогенеруючого обладнання; «Розробка біоорганічних технологій вирощування сільськогосподарських культур для виробництва біопалив і забезпечення енергонезалежності АПК» (номер державної реєстрації 0123U100311, 2023-2024 рр.), у межах яких дисертанткою удосконалено концептуальні підходи щодо формування розвитку еколого-орієнтованої економіки, запропоновано механізм управління інноваційно-інвестиційним забезпеченням еколого-орієнтованого розвитку економіки.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій з інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки.

Досягнення мети роботи обумовило необхідність постановки та послідовне вирішення таких наукових і практичних завдань:

- розробити концептуальну модель еколого-орієнтованої економіки;
- провести узагальнення теоретичних підходів для поглиблення понятійно-категорійного апарату інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки;
- розробити схему формування концептуальних засад інноваційно-інвестиційного забезпечення еколого-орієнтованого розвитку економіки;
- здійснити систематизацію наукових підходів до оцінювання розвитку еколого-орієнтованої економіки;
- сформуувати систему індикаторів оцінювання еколого-орієнтованого розвитку економіки;
- обґрунтувати методичний підхід до оцінювання збалансованості та стійкості інноваційного еколого-орієнтованого розвитку економічних систем;
- розвинути механізм управління інноваційно-інвестиційним забезпеченням еколого-орієнтованого розвитку економіки;
- здійснити апробацію розробленого методичного підходу шляхом моделювання процесів еколого-орієнтованого розвитку економіки України;
- удосконалити інструментарій реалізації управлінського механізму забезпечення еколого-орієнтованого розвитку економіки шляхом розробки алгоритму стратегічного планування.

Об'єктом дослідження є процеси еколого-орієнтованого розвитку економіки та їх інноваційно-інвестиційне забезпечення.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні, організаційні та практичні засади інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки.

Наукова новизна полягає в системному та цілісному дослідженні теоретичних і методичних підходів до виконання науково-практичного завдання щодо інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки, у процесі чого:
Удосконалено теоретичний базис дослідження:

- розроблена концептуальна модель еколого-орієнтованої економічної системи, відповідно до якої в якості основних складових еколого-орієнтованої економіки запропоновано виділяти економічну, соціальну та екологічну підсистеми; вхідними параметрами моделі, на відміну від моделі традиційної ресурсоспоживаючої економіки, виступають не наявні у системі ресурси, а суспільний капітал, структура якого обумовлена історичними, природними, господарськими та іншими факторами. На підставі запропонованої моделі наведено визначення еколого-орієнтованої економіки як моделі забезпечення сталого розвитку соціуму шляхом органічного поєднання економічної, соціальної та екологічної підсистем, на основі раціонального використання суспільного капіталу за умови розподілу відповідальності за збереження та відтворення природного капіталу між нинішнім та майбутніми поколіннями;

– запропоновано механізм управління інноваційно-інвестиційним забезпеченням еколого-орієнтованого розвитку економіки, розроблений на базі уточнення його сутності та конкретизації складових, який об'єднав у собі основні стадії та процеси комплексного управлінського алгоритму щодо коригування напрямів еколого-орієнтованого розвитку економіки України.

Удосконалено методичні засади дослідження:

– здійснена систематизація наукових підходів до оцінювання розвитку еколого-орієнтованої економіки на основі встановлених критеріїв, а саме: з метою конкретизації поняття «стійкість» як основи еколого-орієнтованого розвитку економіки досліджені підходи до оцінки стійкості економічних систем; з метою узгодження підходів до оцінювання сталого розвитку в парадигмі еколого-орієнтованої економіки систематизовані підходи до оцінки варіантів розвитку економічних систем; з метою формування системного бачення еколого-орієнтованої економіки як об'єкта дослідження систематизовані підходи щодо дослідження економічних систем; з метою узгодження протиріч при поєднанні екологічних, економічних та соціальних індикаторів у дослідженнях еколого-орієнтованого розвитку економіки досліджені підходи до оцінки складових еколого-орієнтованого сталого розвитку. Запропонована систематизація наукових підходів може стати методологічним базисом в організації досліджень розвитку еколого-орієнтованої економіки;

– запропоновано авторський методичний підхід, в якому в якості методологічного базису та ключового імперативу управління еколого-орієнтованим розвитком економічних систем обрано Парето-функціональну парадигму сталого розвитку, засновану на поєднанні в просторі (природно-господарських систем) та в часі (з урахуванням інтересів майбутніх поколінь) принципів економічної ефективності, соціальної інклюзивності та екологічної безпеки, що забезпечується асоційованою (кооперативно-партнерською) моделлю управлінських рішень та господарських практик (асоційоване природокористування);

– проведено моделювання процесів еколого-орієнтованого розвитку економіки України, для якого розроблено функціональну модель бізнес-процесів, представлену багаторівневою системою взаємопов'язаних діаграм, що містить повний опис процесів еколого-орієнтованого розвитку, з виділенням вузлів дій (блоків), входів, виходів, управлінь (умов) та необхідних механізмів (ресурсів). Для візуалізації отриманих результатів побудовано просторову автокореляцію на основі коефіцієнта Морана, який показує ступінь лінійного зв'язку між вектором Z нормованих значень показника Y та вектором WZ просторово зважених середніх показника Y та сусідніх об'єктів.

Дістали подальшого розвитку:

– змістовне доповнення понятійно-категорійного апарату базових дефініцій інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки: «інноваційно-інвестиційне забезпечення», під яким запропоновано розуміти сукупність методів та інструментів інвестиційного

характеру, об'єктом застосування яких виступають екологічно-орієнтовані інновації; «інновація», визначення якої систематизовано за виділеними науковими підходами – процесним, результативним, з позицій теорії змін, процесно-результативним та системним; «екологічні інновації», термінологічне трактування яких доповнено більш широким поняттям «еколого-орієнтовані інновації», які запропоновано визначати як інновації, спрямовані на оптимізацію екологічної взаємодії внутрішніх компонентів економічної системи, у межах якої вони реалізуються, та компонентів навколишнього середовища, з метою забезпечення еколого-орієнтованого розвитку;

– концептуальні засади інноваційно-інвестиційного забезпечення еколого-орієнтованого розвитку економіки шляхом розробки схеми їх формування на підставі виділених аспектів (інституціональний аспект, який полягає у необхідності розбудови міждержавних, державних та суспільних інституцій розподілу відповідальності між нинішнім та майбутніми поколіннями; ресурсний аспект, який безпосередньо пов'язаний із структурою капіталу та оцінкою природних ресурсів; фінансовий аспект, суть якого полягає у виникненні протиріччя між вартістю інвестицій та прибутковістю еколого-орієнтованих інновацій), яка дозволяє отримати досить повне, різнобічне та об'єктивне уявлення про ці процеси;

– система індикаторів оцінювання еколого-орієнтованого розвитку економіки, в якій з точки зору його організаційно-аналітичного забезпечення виділено ознаку «спосіб конструювання індикаторів», що дозволить шляхом збалансованого поєднання експертного та аналітичного підходів до побудови індикаторів здійснювати оцінювання на основі детально-діагностичного методичного прийому комбінуванням як розрахункових показників, так і експертних бальних оцінок;

– інструментарій реалізації управлінського механізму забезпечення еколого-орієнтованого розвитку економіки шляхом розробки алгоритму стратегічного планування еколого-орієнтованого розвитку природно-господарської системи на основі пропонованого підходу та розглянуто зміст його етапів. Для демонстрації принципової можливості вирішення практичних завдань на основі розробленого алгоритму проведена апробація його реалізації на прикладі Вінницького регіону. Послідовність розв'язання задачі багатоетапної векторної оптимізації подано у вигляді графа.

Зазначені наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, що підтверджується використанням діалектичного методу пізнання економічних явищ та процесів, фундаментальних праць учених-економістів, чинних нормативно-правових актів та системою методів дослідження у вирішенні поставлених завдань та досягнення мети.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано автором у 11 наукових працях, з них: 9,43 умовн. друк. арк. (власний доробок автора 5,09 умовн. друк. арк.), у тому числі 3,32 умовн. друк. арк. – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 0,74 умовн. друк. арк. – у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях та

1,03 умовн. друк. арк. – в інших виданнях.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертаційній роботі наукові результати зорієнтовані на формування науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки, основні положення, висновки та рекомендації дослідження впроваджено в практичну діяльність, зокрема: Державної екологічної інспекції у Вінницькій області під час моделювання процесів та принципів економічної ефективності та екологічної безпеки, застосовуючи модель управлінських рішень та господарських практик (довідка № 973/13/24 від 08.03.2024 р.); Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації під час процесу аналізу та моделювання інноваційної діагностики суб'єктів агропромислової інноваційної діяльності (довідка № 01.1-27/252 від 20.03.2024 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні навчальної дисципліни «Економічний потенціал аграрних формувань». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їхнє впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри економіки та підприємницької діяльності (довідка № 01.1-59-1404 від 13.12.2023 р.).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Дисертація відповідає всім вимогам і стандартам, які нормуються в цій галузі, з використанням системного підходу до подання матеріалу. Дисертаційна робота відповідає вимогам до досліджень такого рівня. Роботу виконано на належному науковому рівні. У дисертаційній роботі досліджено, теоретично узагальнено та вирішено наукове завдання щодо розв'язання актуальної наукової задачі, спрямованої на удосконалення теоретичних і методичних підходів інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки. Наукові джерела, використані автором, критично проаналізовані, що свідчить про високий науковий рівень дослідниці. У дисертації відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації. Висновки та пропозиції, що сформульовані у всіх розділах дисертації, є обґрунтованими та відповідають поставленим завданням. Робота підсумовується загальними висновками і містить ряд додатків, які розкривають різні аспекти проблемних питань та проміжні результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 289 сторінок машинописного тексту, з них виклад основного матеріалу – 241 сторінка. Робота містить 18 таблиць, 48 рисунків та 24 додатки.

Здобувач обґрунтовано подає актуальність теми, звертає увагу на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи

дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, задекларовано особистий авторський внесок.

В дисертації здобувачем наведено визначення еколого-орієнтованої економіки як моделі забезпечення сталого розвитку соціуму шляхом органічного поєднання економічної, соціальної та екологічної підсистем, на основі раціонального використання суспільного капіталу за умови розподілу відповідальності за збереження та відтворення природного капіталу між нинішнім та майбутніми поколіннями.

Поглиблено понятійно-категоріальний апарат базових дефініцій: «інноваційно-інвестиційне забезпечення», під яким авторка розуміє сукупність методів та інструментів інвестиційного характеру, об'єктом застосування яких виступають екологічно-орієнтовані інновації.

Запропоновано систему індикаторів оцінювання еколого-орієнтованого розвитку економіки, в якій з точки зору його організаційно-аналітичного забезпечення виділено ознаку «спосіб конструювання індикаторів».

Заслуговує на увагу проведене моделювання процесів еколого-орієнтованого розвитку економіки України, для якого розроблено функціональну модель бізнес-процесів, представлену багаторівневою системою взаємопов'язаних діаграм, що містить повний опис процесів еколого-орієнтованого розвитку, з виділенням вузлів дій (блоків), входів, виходів, управлінь (умов) та необхідних механізмів (ресурсів).

Дисертанткою розроблено алгоритм стратегічного планування еколого-орієнтованого розвитку природно-господарської системи на основі запропонованого підходу та розглянуто зміст його етапів.

При використанні формулювань, тверджень, розробок автор дисертації належним чином оформила посилання на відповідні джерела інформації. Результати наукової діяльності, використані методики досліджень та літературні джерела є достовірними.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики еколого-орієнтованої економіки, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Тарасової О.С.:

1. На рисунку 1.4 (ст. 36) автором представлено наукові підходи до трактування концепції сталого розвитку, про те дослідження було б більш змістовним при виокремленні специфічних характеристик до екологічного підходу, соціально-економічного підходу, технологічного та політичного підходів, адже різні трактування підходів відображають складність та міждисциплінарність концепції сталого розвитку і показують, що вона розглядається з різних точок зору та може застосовуватися в різних контекстах.

2. Автором представлено критерії систематизації наукових підходів до оцінювання розвитку еколого-орієнтованої економіки (рис. 2.1, ст. 101) про те, недостатньо розкрито критерій на основі використання технологічного потенціалу, де визначається рівень технологічних досягнень у зелених галузях, наявність та ефективність інновацій у сферах енергетики,

виробництва тощо.

3. У п. 3.1 дисертації запропоновано механізм управління інноваційно-інвестиційним забезпеченням еколого-орієнтованого розвитку економіки, про те слід більш глибоко дослідити значення стратегічного планування у сфері еколого-орієнтованого розвитку як одного із компонентів даного механізму.

У загальному підсумку надані зауваження не мають принципового характеру, а отже не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Тарасової Оксани Сергіївни на тему: «Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку еколого-орієнтованої економіки» має достатньо високий теоретичний, методичний та практичний рівень, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок, є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею. За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, стилем викладення матеріалу робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також відповідає вимогам, передбаченим вимогам освітньо-наукової програми, яку успішно завершила здобувачка, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор Тарасова Оксана Сергіївна може бути рекомендований для присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Рецензент

доктор філософії з економіки,
доцент кафедри економіки та
підприємницької діяльності
Вінницького національного аграрного
університету

Підпис Томашук І.В. засвідчую

Т.в.о. вченого секретаря

Інна ТОМАШУК

Лариса ФЕНЯК